

Jovan P. Popović

Arhiv Jugoslavije
V. Pelagića 33
Beograd
SR Jugoslavija

ARHIVSKA GRAĐA ARHIVA JUGOSLAVIJE – PREDMET ARHIVSKIH SPOROVA I NJENO KORIŠTENJE

UDK 930.253(497.1):371.38

Izlaganje sa znanstvenog skupa

Na predlog Saveta Evrope i Hrvatskog državnog arhiva podnosilac referata prihvatio je da za Međunarodno arhivsko savetovanje održano u Dubrovniku, pripremi referat na predloženu temu: Arhivska građa Arhiva Jugoslavije – predmet arhivskih sporova i njeno korištenje.

Referat obuhvata sledeća poglavlja: Organizacija arhivske službe u Saveznoj Republici Jugoslaviji; Osnove Zakona o arhivskoj građi Savezne Republike Jugoslavije (Federacije); Današnja sačuvanost i sredenost arhivske građe u Arhivu Jugoslavije; Sukcesija arhivske građe; Aktivnosti Arhiva Jugoslavije; Korištenje arhivske građe; Polazne osnove za razrešenje pitanja sukcesije "Državne arhive SFRJ". Na dozvoljenom prostoru priređivač referata-predavanja je pokušao, da u najkraćim crtama, razjasni pitanja vezana za temu referata kroz navedena poglavlja.

Izneti stavovi u referatu baziraju se, pre svega, na zakonskim tekstovima koji regulišu organizaciju i nadležnosti arhiva u Saveznoj Republici Jugoslaviji, kao i na arhivističkoj teoriji i praksi u svetu i kod nas.

Srdačno pozdravljam ovaj međunarodni skup i svakog od vas pojedinačno i odmah na početku želim da istaknem da smatram opravdanim i korisnim održavanje ovog skupa, izbore tema, predavača i građa domaćina drevnog Držičevog Dubrovnika u koji sam uvijek rado dolazio i nailazio na gosparski doček i razgovor.

Zahvaljujem se, što ste meni dodelili da danas govorim o **Arhivskoj građi Arhiva Jugoslavije – predmetu arhivskih sporova i njenom korištenju**. Radi se o izuzetno stručnoj, složenoj, odgovornoj i osetljivoj temi s obzirom na sve okolnosti koje su se događale na ovim, doskora našim zajedničkim prostorima. No, bez obzira na sva sporenja koja okružuju našu delatnost, ubeđen sam da će se uz malo dobre volje, koja će sigurno nastupiti kako "vreme odmiče i leči" i uz jasne principe naše struke koje samo treba ispoštovati, naći zajednički jezik, a na dobrobit arhivske struke a time i svih zemalja ranijih članica SFRJ.

Ja bih sada izneo manje više poznate podatke o arhivističkoj delatnosti ranije SFRJ i arhivskoj građi Arhiva Jugoslavije, pa i sadašnjem stanju u ovoj delatnosti koje se manje više ne razlikuje od poznatog.

U socijalističkoj Jugoslaviji arhivska služba je bila organizovana decentralizovano kao i zakonodavstvo koje je regulisalo organizaciju te službe, osnivanje i nadležnosti arhiva republika članica federacije. U tom periodu subordinacija Arhiva Jugoslavije i republičkih arhiva nije postojala osim između republičkih arhiva i arhiva unutar republika po osnovu matičnosti.

Naime, postojalo je posebno arhivsko zakonodavstvo za arhivsku građu koja je nastajala u radu državnih i drugih organa i organizacija jugoslovenske države od njenog nastanka 1918. godine, za razliku od svake republike članice federacije koja je donosila propise o svojoj arhivskoj građi, nastaloj u radu organa i organizacija tih republika, kao i arhivske građe nastale na njihovim teritorijama od najstarije sačuvanih dokumenata.

Moj zadatak bi bio da obradim pitanja arhivske građe za koju je nadležan Arhiv Jugoslavije s obzirom da je ova građa postala predmet sukcesije.

Organizacija arhivske službe u SRJ

Arhivskom službom se smatra celokupna organizacija arhiva i drugih organa i organizacija nadležnih za zaštitu arhivske građe.

Za arhivsku građu saveznih organa i organizacija u Saveznoj Republici Jugoslaviji organizovana je arhivska služba federacije koju čine: Arhiv Jugoslavije; arhivi odnosno arhivska odeljenja saveznih ministarstava za inostrane poslove, unutrašnje poslove i odbrane, za arhivsku građu koju sami stvaraju.

U Republici Srbiji arhivsku službu čine Arhiv Srbije, kao centralna matična ustanova, s 31 istorijskim (opštinskim i gradskim) arhivom, 3 međuopštinska i 2 pokrajinska, kao i većim brojem specijalizovanih arhiva.

U Republici Crnoj Gori organizovan je Državni arhiv Crne Gore s 13 organizacionih jedinica – odeljenja (opštinskih i međuopštinskih arhiva) koje pokrivaju čitavu teritoriju Crne Gore. Postoji takođe nekoliko specijalizovanih arhiva.

Zakon o arhivskoj građi SRJ

Do stupanja na snagu Zakona o arhivskoj građi Savezne Republike Jugoslavije na snazi je bio Zakon o arhivskoj građi federacije, koji je svima poznat, donet 1986. godine (Službeni list SFRJ, br. 11/86). Zakon o arhivskoj građi SRJ, od svog naziva do njegovog sadržaja, razlikuje se kvalitativno od prethodnog zakona. Te razlike uslovile su okolnosti novog političkog i pravnog sistema u zemlji kao i u postojećoj ustavnoj podeli nadležnosti Savezne skupštine i Savezne vlade. Osnovni cilj novog zakona je da se ustanovi kontinuitet zaštite arhivske građe SRJ, da utvrdi šta predstavlja njenu arhivsku građu, ko su subjekti koji stvaraju arhivsku građu SRJ i obezbeđenje zaštite te arhivske građe. U skladu s navedenim ciljevima, novim zakonom uređuju se sledeća pitanja:

- prava i dužnosti subjekata koji su stvaraoci ili imaoци arhivske građe Savezne Republike Jugoslavije i to od nastanka te građe do njene predaje Arhivu Jugoslavije;
- obaveza evidentiranja, čuvanja, preuzimanja, kompletiranja i obrade arhivske građe uz primenu sавremenih rešenja naše i svetske arhivističke teorije i prakse;
- korištenje arhivske građe, vidovi korištenja, uslovi i načini korištenja;
- nadzor nad izvršavanjem obaveza prema arhivskoj građi predviđenoj tim zakonom i drugim propisima;
- princip celovitosti i nedeljivosti arhivske građe Savezne Republike Jugoslavije kao univerzalnog principa u našoj i svetskoj teoriji i praksi;
- pitanje svojine nad arhivskom građom.

Zakon o arhivskoj građi Savezne Republike Jugoslavije ne utvrđuje koji savezni organi i organizacije, tj. arhivi treba da obavljaju arhivističke poslove na arhivskoj građi SRJ. To je u nadležnosti Savezne vlade što je i regulisano Uredbom o obrazovanju saveznih ministarstava, drugih saveznih organa i organizacija (Sl. list SRJ, br. 67/94). U Uredbi je precizirano šta obavlja Arhiv Jugoslavije u pogledu arhivske građe SRJ.

Arhivska služba federacije

Arhiv Jugoslavije osnovan je 1950. godine sa sedištem u Beogradu. Zadatak mu je da vrši zaštitu arhivske građe od stvaranja Jugoslavije 1918. godine, nastale u radu:

- Savezne skupštine, predsednika Republike, Savezne vlade, saveznih ministarstava (izuzev SMIP-a, SMUP-a i SMO), drugih saveznih organa i saveznih organizacija, Saveznog suda, Saveznog državnog tužioca, Saveznog ustavnog suda, Narodne banke Jugoslavije; preduzeća ili drugih organizacija kojima je saveznim za-

konom povereno vršenje javnih ovlašćenja; javnih preduzeća, javnih ustanova i drugih organizacija osnovanih saveznim zakonom i međunarodnih skupova čiji su organizatori organi Savezne Republike Jugoslavije;

- centralnih državnih organa i ustanova, centralnih organa političkih partija i drugih organizacija i stručnih i drugih udruženja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevine Jugoslavije;

- centralnih političkih organa narodnooslobodilačkog pokreta, organa vlasti i uprave i političkih i drugih organizacija Jugoslavije iz vremena narodnooslobodilačkog rata;

- centralnih državnih organa i ustanova (izuzev državnih organa za inostrane i unutrašnje poslove i poslove odbrane), društveno-političkih organizacija u federaciji, ustanova koje su vršile poslove od interesa za ostvarivanje funkcija federacije, zajednica osnovanih saveznim zakonom, društvenih organizacija i udruženja građana i njihovih saveza na nivou federacije i samoupravnih organizacija i zajednica kojima je saveznim zakonom povereno vršenje javnih ovlašćenja, kao i međurepubličkih i međunarodnih skupova čiji su organizatori ti organi, odnosno organizacije Jugoslavije od Drugog svetskog rata do stvaranja Savezne Republike Jugoslavije;

- organizacija političkog, sindikalnog i drugog udruživanja za delovanje na teritoriji Savezne Republike Jugoslavije, kao i političkih, kulturnih, naučnih, javnih i drugih ličnosti čije su aktivnosti od interesa za Saveznu Republiku Jugoslaviju, ako se ta arhivska građa poveri nadležnom saveznom organu, odnosno organizaciji u skladu sa zakonom.

Arhiv vojske Jugoslavije vrši zaštitu arhivske građe nastale u radu:

- Saveznog ministarstva odbrane, Vojske Jugoslavije i drugih vojnih organa i organizacija SR Jugoslavije;

- vojske Srbije i vojske Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevine Jugoslavije;

- jedinica narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, odnosno JNA i arhivsku građu vojne prirode koja potiče od okupatora i njihovih saradnika iz Drugog svetskog rata;

- nadležnih saveznih organa za narodnu odbranu i oružanih snaga Jugoslavije od Drugog svetskog rata do stvaranja Savezne Republike Jugoslavije.

Ostali arhivi – arhivska odeljenja

Zaštitu arhivske građe nastalu u radu saveznog organa za inostrane poslove, saveznog organa za unutrašnje poslove vrše odgovarajuće organizacione – arhivske jedinice tih organa.

Građa koja se odnosi na funkcije Josipa Broza Tita, a bila je pohranjena u Memorijalnom centru "Josip Broz Tito" pod nadzorom je Muzeja istorije Jugoslavije.

Današnja sačuvanost i sređenost arhivske građe u Arhivu Jugoslavije

Ne može se biti zadovoljan sadašnjim stepenom sačuvanosti arhivske građe, niti obimom njene sređenosti. Evo kako bi to izgledalo po periodima njenog nastanka:

Iz perioda Kraljevine Jugoslavije sačuvana su 144 fonda ili delovi fondova u količini od oko 5000 dužnih metara građe. Sadržajno najznačajniji fondovi su arhivistički obrađeni jer se vodilo računa o potrebama nauke i korisnika. Informativna sredstva za fondove iz ovog perioda su: inventari, regesta, kartoteke, popisi ili administrativne knjige, zavisno od načina i stepena sređenosti arhivske građe. Broj fondova i količina arhivske građe iz ovog perioda bila bi nesumnjivo veća da ratna razaranja u Drugom svetskom ratu nisu ostavila vidne tragove i na ovom delu našeg kulturnog nasleđa. Ovome treba dodati i sistematsko odnošenje odabrane arhivske građe od strane okupatora. Danas ne možemo govoriti o količini uništene ili nestale arhivske građe, iskazujući to brojem fascikli ili dužnih metara, jer o tome ne postoje precizni podaci, ali i težina uništenja ili odnošenja arhivske građe, shvatljiva je kada se kaže da i u 144 sačuvana fonda Kraljevine Jugoslavije samo mali broj ima celovito sačuvanu arhivsku građu. Većina fondova je nekompletna, dok su neki sačuvani samo u fragmentima. Kao eklatantan primer gotovo kompletno nestalog fonda je fond Ministarskog saveta, odnosno Vlade Kraljevine Jugoslavije, koji je sačuvan u fragmentima. S obzirom na značaj fonda i njegovo mesto u hijerarhiji državne vlasti, gubitak je neprocenjiv. Bitno je istaći i fragmentarnost arhivske građe Političkog odeljenja MIP-a Kraljevine Jugoslavije, koji je doživeo sličnu sudbinu kao i fond Ministarskog saveta.

I pored nekompletnosti arhivske građe iz perioda Kraljevine Jugoslavije, fondovi centralnih organa vlasti i državne uprave u oblasti unutrašnje i spoljne politike, finansija, privrede, zdravstva, prosvete, kulture, socijalne politike, pravosuđa, bankarstva i dr. predstavljaju dragocene i nezaobilazne izvore za proučavanje istorije Kraljevine Jugoslavije.

Fond Emigrantske vlade pripada periodu Kraljevine Jugoslavije i uopšte svi fondovi do 1945. godine, izuzev organa narodnooslobodilačkog pokreta koji pripadaju periodu nove Jugoslavije.

Fondovi saveznih organa i organizacija socijalističke Jugoslavije, su brojniji i sa većom količinom arhivske građe. Arhivska građa fondova ovog perioda takođe nije u celini sačuvana, a preuzimana je u Arhiv često u nesređenom stanju. U Arhivu iz ovog perioda čuva se 570 fondova ili delova fondova u količini oko 16.500 dužnih metara građe.

Arhivistički posmatrano stanje fondova u Arhivu, iz ovog perioda, nije zadovoljavajuće, jer veliki broj fondova nije arhivistički obrađen, nisu urađeni inventari, ali uglavnom, postoje za najveći broj fondova privremeni sumarni popisi koji istraživačima mogu pružiti osnovne podatke o sadržaju (ali svakako uz veći napor i dugotrajnije istraživanje).

Iako je arhivska građa iz ovog perioda po broju fondova i količini obimna, sačuvanost građe, naročito do 1953. godine, nije zadovoljavajuća. Tako npr. fond Vlade FNRJ, koji bi morao da sadrži obimnu arhivsku građu političkog, upravnog i izvršnog karaktera od velikog istorijskog značaja je samo delimično sačuvan. U ovom fondu, bitno je naglasiti, nedostaju zapisnici sa sednica Vlade. Slično je stanje i sa nekim drugim značajnijim fondovima.

Sačuvana arhivska građa koja se nalazi u Arhivu u okviru fondova iz ovog perioda, svedoči o društveno-ekonomskom razvitku i preobražaju zemlje. Na osnovu ovih izvora moguće je sagledati konstituisanje nove Jugoslavije, izgradnju novog ustavnog poretka, obnovu ratom porušene zemlje, planski period izgradnje privrede, razvoj samoupravljanja i dr.

Osim arhivske građe fondova iz perioda Kraljevine Jugoslavije i socijalističke Jugoslavije, izuzetno značajna arhivska građa nalazi se u okviru ličnih fondova i zbirki. U Arhivu se nalazi 51 lični fond i zbirka sa oko 140 dužnih metara arhivske građe. Lični fondovi i zbirke nastali su radom istaknutih političkih, kulturnih, javnih i drugih ličnosti i sadrže dragocena dokumenta za izučavanje istorije Jugoslavije i takođe su izvanredna dopuna mnogim nekompletnim fondovima naročito iz perioda Kraljevine Jugoslavije.

Najznačajniji lični fondovi i zbirke su npr. Jovana Jovanovića-Pižona, Milana Stojadinovića, Save Kosanovića, Dragoljuba Jovanovića, Vojislava Jovanovića-Maramboa i dr.

I pored nekompletnosti arhivske građe velikog broja fondova centralne državne uprave iz perioda Kraljevine Jugoslavije kao i fondova socijalističkog perioda, arhivska građa koja se čuva u Arhivu predstavlja prvorazredan, neiscrpan nezaobilazan izvor za naučna i druga istraživanja celokupnog političkog, društvenog, privrednog i kulturnog života Jugoslavije od njenog stvaranja 1918. godine pa u kontinuitetu do 1992. godine, odnosno do stvaranja Savezne Republike Jugoslavije.

Sukcesija arhivske građe

Deoba arhivske građe odnosno deoba zajedničke istorije, kako je to isticano od strane predstavnika bivših republika SFRJ, sada novostvorenih država, bilo bi rastakanje istorije jedne države koja je postojala preko 70 godina. Činjenica je sa kojom se, nadam se, svi slažemo, da je arhivska građa federacije kulturna i istorijska bašti-

na jugoslovenske države od 1918. godine do stvaranja Savezne Republike Jugoslavije, a time i bivših članica te federacije. Razumljivo je iz tih razloga da svi imaju podjednaka prava na uvid i korištenje te arhivske građe.

Dugogodišnje vođenje pregovora s radnim grupama bivših republika SFRJ, a sada novostvorenih država, pod rukovodstvom do sada nekoliko medijatora, omogućili su arhivskim ekspertima Savezne Republike Jugoslavije da konsultuju brojnu stranu i domaću literaturu, domaće i strane zakonske propise, svetsku i našu arhivističku teoriju i praksu, veći broj konvencija, rezolucija, deklaracija i preporuka, stavova MAS-a, najveće i najstručnije međunarodne arhivske asocijacije, gde je Arhiv Jugoslavije član A kategorije od njegovog osnivanja do danas.

Koliko je nama poznato, delegacije novostvorenih država zalagale su se za razrešenje pitanja sukcesije arhivske građe jugoslovenske države na bazi Bečke konvencije iz 1983. godine.

Arhivska služba Jugoslavije smatrala je i smatra da se sukcesija arhivske građe ne može rešiti po odredbama Bečke konvencije koja je neprihvatljiva iz više razloga:

- što je navedena Konvencija međunarodno-pravno nevažeći akt;
- sama činjenica da ona nije primenjena ni u jednom slučaju spornih arhivskih potraživanja, jasan je dokaz da su principi izloženi u njoj u potpunoj suprotnosti s principima arhivističke struke;
- što je njena koncepcija, zasnovana na fizičkoj deobi arhivskih fondova, nepoznata u arhivistici kao naučnoj disciplini;
- što je povodom donošenja te Konvencije Međunarodni arhivski savet, na deo koji se odnosi na arhive, dao stručno mišljenje, odnosno kritičke primedbe koje su dovele u pitanje primenu tog dela;
- što je najnovije gledište međunarodne arhivske asocijacije (MAS 1995) po pitanju iskustva Bečke konvencije "da je ona potpuno beskorisna, pošto je donesena bez konsenzusa među državama, a po cenu beskorisnih političkih debata i bez obzira u kojoj meri su primenljiva predložena rešenja".

Iz navedenih razloga smatramo da kod sukcesije "državne arhive", pa i kada se radi o arhivskoj građi SFRJ, treba izostaviti Bečku konvenciju kao osnov za rešenje ovog pitanja i uneti tekst baziran na stručnim principima međunarodne arhivističke teorije i prakse i dosadašnjih iskustava u rešavanju arhivskih sporova među državama, koji bi mogao da glasi: *Pitanje "Državnih arhiva SFRJ" biće rešeno na bazi opšteprihvaćenih stručnih principa koji važe u međunarodnoj arhivističkoj teoriji i praksi, kao i na bazi dosadašnjih međunarodnih iskustava u rešavanju pitanja arhiva za koje je zainteresovano više država.*

Aktivnosti Arhiva Jugoslavije

Krajem 1996. godine Savezna vlada je jednostrano, činom dobre volje, omogućila građanima-državljanima novostvorenih država na teritoriji bivše SFRJ, da putem njihovih zahteva, a na osnovu Uputstva koga je propisao savezni ministar pravde 28.11.1996. godine, dobiju dokumenta za regulisanje prava iz radnog odnosa. To je odmah počelo da funkcioniše.

U želji da se ide dalje, na predlog direktora Arhiva Jugoslavije, u Beogradu je 17.10.1997. godine održan sastanak direktora državnih arhiva novostvorenih država na teritoriji prethodne Jugoslavije. Tom prilikom je objavljeno zajedničko saopštenje.

Direktori arhiva, poštujući arhivsku teoriju i praksu i međunarodne arhivističke principe, u vezi s arhivskom građom prethodne Jugoslavije, nemaju suprotna mišljenja u sledećem:

1. Da kod korištenja arhivske građe svi građani novostvorenih država, pod istim ulovima, imaju ista prava na osnovu zakona i drugih propisa. U pogledu dostupnosti arhivske građe za potrebe novostvorenih država rokovi mogu biti kraći od onih utvrđenih zakonom.

2. Da u pogledu arhivske građe prethodne Jugoslavije treba poštovati osnovni arhivistički princip provenijencije.

3. Da se poštujući princip provenijencije i integriteta arhivskog fonda, po principu funkcionalne pertinencije, kao izuzetak, može razmatrati i pitanje predaje pojedinačnih originalnih dokumenata ili grupa originalnih dokumenata, koji se odnose na novonastale države i potrebni su im u njihovom radu.

4. Da se što pre izradi pregled arhivskih fondova odnosno stvaralaca arhivske građe federacije, bez obzira gde se oni čuvaju.

5. Pitanje državnih arhiva bivše Jugoslavije moglo bi se brže rešiti, ako bi se ono izdvojilo iz ostalih pitanja sukcesije i predlog rešenja poverio državnim arhivima, na osnovu međunarodne arhivske prakse i principa.

I sa tim se stalo, jer izgleda nije bio interes, ni medijatoru ni predstavnicima grupa za sukcesiju pojedinih država, da se ova problematika počne razrešavati mimo njih i parcijalno, već skupno i jednim sporazumom.

Savezna vlada je na 81. sednici održanoj 16.4.1998. godine aktom "dobre volje" odlučila:

– da se bivšim republikama SFRJ odnosno novostvorenim državama, za potrebe njihovog funkcionisanja i upravljanja svojim teritorijama, omogući uvid i korištenje "Državne arhive SFRJ", nastale do 31.12.1990. godine, s tim što bi im odgo-

varajući organi i organizacije Savezne Republike Jugoslavije izdavali fotokopije tih dokumenata;

– da se omogući korištenje "Državne arhive SFRJ" za naučno-istraživački rad istraživačima iz novostvorenih država, pod istim uslovima kao i za državljane SRJ, a u skladu s propisima o korištenju arhivske građe u Saveznoj Republici Jugoslaviji;

– zadužen je Arhiv Jugoslavije da radi realizacije ovih zaključaka bliže uredi način korištenja "Državne arhive SFRJ".

S ovom odlukom zastalo se i iz razloga što se očekivalo prihvatanje odnosno parafiranje Sporazuma o sukcesiji arhiva, državljanstva, penzija, stečenih prava i ugovora. (Jugoslovenska delegacija imala je na tekst predloženog "Mini sporazuma" relativno mali broj amandmana.) Međutim, na skupu održanom 25–27. marta 1998. godine u Brislu, na predlog drugih državnih delegacija, medijator Artur Vots je prihvatio da se u neimovinski nacrt Sporazuma unese i sukcesija 8 ambasada. To je bio razlog što se delegacije oko ovog Mini sporazuma nisu usaglasile. Imao se osećaj kao da se nije želelo njegovo prihvatanje i parafiranje.

Korištenje arhivske građe

Zadatak i interes svakog arhiva je da sačuva, obradi i da da na korištenje arhivsku građu. U suprotnom, arhiv postaje magacin.

Arhivska građa koja se nalazi u Arhivu koristi se za naučno-istraživačke, stručne i druge potrebe pravnih i fizičkih lica pod uslovima i na način utvrđen zakonom i drugim propisima, kao i za operativne potrebe saveznih organa:

- na zahtev istraživača i drugih korisnika u čitaonici Arhiva;
- radi izlaganja i objavljivanja građe u okviru kulturno-prosvetne i naučno-informativne delatnosti Arhiva;
- radi ostvarivanja pravnih i drugih interesa pravnih i fizičkih lica na osnovu podataka sadržanih u arhivskoj građi;
- za ostvarivanje funkcija federacije, odnosno za operativne potrebe saveznih organa i organizacija.

Arhivska građa koja se nalazi u Arhivu dospeva za korištenje u rokovima koje utvrđuju stvaraoci, odnosno imaooci prilikom predaje građe Arhivu.

Rok za dospelost arhivske građe za korištenje može trajati najduže 30 godina od dana njenog nastanka, a samo izuzetno kada za to postoje posebni razlozi, na predlog stvaralaca odnosno imalaca građe ili Arhiva i na osnovu odluke Vlade Savezne Republike Jugoslavije, rok za dospelost građe za korištenje može trajati i do 50 godina od njenog nastanka.

Za arhivsku građu koja se nalazi u Arhivu, a za koju prilikom predaje nije utvrđen rok dospelosti za korištenje, primenjuje se rok od 30 godina od dana njenog nastanka, ukoliko je stvaralac te građe prestao da postoji.

U slučaju kada prilikom predaje arhivske građe Arhivu nije utvrđen rok dospelosti za korištenje, a stvaralac te građe i dalje postoji, Arhiv će od tog stvaraoca pisмено zatražiti da utvrdi rok dospelosti za njeno korištenje.

Arhivska građa preuzeta u Arhiv po osnovu otkupa, poklona i u depozit može se koristiti i u rokovima koji su duži od onih koji su utvrđeni ovim članom.

Pravo korištenja arhivske građe koja se nalazi u Arhivu imaju sva pravna i fizička lica Savezne Republike Jugoslavije pod jednakim uslovima i na način utvrđen zakonom i propisima donetim na osnovu Zakona.

Strana pravna i fizička lica mogu koristiti arhivsku građu koja se nalazi u Arhivu po odobrenju koje daje direktor Arhiva, a u skladu sa zakonom i drugim propisima.

Arhivska građa nije dostupna za korištenje istraživačima i drugim korisnicima i posle protoka navedenih rokova:

- ako sadrži podatke čije bi korištenje moglo da nanese štetne posledice za ugled, odbranu i bezbednost zemlje, odnosno za druge državne i nacionalne interese;

- ako je nesređena ili se nalazi u takvom stanju da se bez predhodnog lečenja (konzervacije i restauracije) ne može koristiti;

- ako se nalazi van Arhiva (izložbe i sl.).

Razlozi za nedostupnost građe za korištenje traju dok se građa sređivanjem ili lečenjem (konzervacijom-restauracijom) ne dovede u stanje da se može koristiti odnosno dok se arhivska građa koja je tražena za korištenje ne vrati u Arhiv.

Arhivska građa koja je mikrofilmovana radi korištenja, daje se na korištenje u mikrofilmskom obliku.

U dokazne svrhe, odnosno radi ostvarivanja određenih prava i pravnih interesa, na zahtev pravnih i fizičkih lica, Arhiv na osnovu podataka i činjenica sadržanih u arhivskoj građi koja se kod njega nalazi, odnosno na osnovu dokumenata iz te arhivske građe, izdaje sledeće isprave:

- uverenja i druge isprave o činjenicama koje su sadržane u arhivskoj građi;

- overene prepise dokumenata. Pored njih izdaju se i overene kopije dokumenata.

Pri izdavanju isprava ne primenjuju se rokovi za dospelost arhivske građe za korištenje.

U okviru kulturno-prosvetne i naučno-informativne delatnosti, Arhiv koristi arhivsku građu koja se kod njega nalazi za: izlaganje na izložbama koje organizuje samostalno ili u saradnji sa drugim institucijama kako u zemlji tako i u inostranstvu; i za objavljivanje arhivske građe u vidu posebnih publikacija za određene fondove ili zbirke, publikacija u okviru određenih tematskih celina ili drugih publikacija.

Korištenje arhivske građe za ostvarivanje funkcija federacije, odnosno za operativne potrebe saveznih organa i organizacija može se vršiti: korištenjem originalne građe i davanjem podataka i informacija iz arhivske građe ili kopija dokumenata na zahtev ovih organa i organizacija.

Polazne osnove za razrešenje pitanja sukcesije "Državne arhive SFRJ"

Pošto su na ovom skupu prisutni arhivski radnici iz svih subjekata država sa prostora bivše Jugoslavije, slobodan sam da ponudim konkretne predloge koji bi doveli do razrešenja ovog pitanja. Ti predlozi su zasnovani isključivo na principima struke kojom se bavimo. Oni su uglavnom sadržani i u našem zajedničkom saopštenju iz Beograda od 17. oktobra 1997. godine o kome je već bilo govora:

- da se u budućim bilateralnim ili multilateralim pregovorima koji bi rezultirali sporazumom afirmiše princip nedeljivosti – celovitosti arhivskih fondova, odnosno poštovanje integriteta i onemogućavanje fizičke deobe arhivske građe;

- da se poštuje i primenjuje osnovni arhivistički princip provenijencije;

- da se pitanje "Državnih arhiva SFRJ" reši na bazi opšteprihvaćenih stručnih principa koji važe u međunarodnoj arhivističkoj teoriji i praksi, kao i na bazi dosadašnjih međunarodnih iskustava u rešavanju pitanja arhiva za koje je zainteresovano više država;

- da se maksimalno omogući pristup arhivskoj građi koji podrazumeva korištenje i reprografisanje arhivskih dokumenata u skladu s važećim propisima, sporazumima a i dogovorima;

- da se, poštujući princip provenijencije i integriteta arhivskog fonda, po principu funkcionalne pertinencije, kao izuzetak, daju određena dokumenta ili grupe originalnih dokumenata, koja se odnose na novonastale države, a koja su potrebna za njihovo funkcionisanje;

- da se za razrešenje pitanja arhivske građe SFRJ koriste najnoviji (pragmatični i stručni) stavovi i principi Međunarodnog arhivskog saveta kod spornih arhivskih potraživanja;

- da se za potrebe funkcionisanja država omogući, na odgovarajući način, korištenje arhivske građe nastale do kraja 1990. godine.

Na kraju, smatram neophodnim da istaknem, da kod razrešenja problema vezanih za "državnu arhivu" i sprovođenje odgovarajućih sporazuma, moraju da budu uključeni stručni ljudi – arhivisti.

Summary

ARCHIVES OF YUGOSLAVIA ARCHIVAL RECORDS – SUBJECT OF ARCHIVAL DISPUTES AND ITS CONSULTATION

At suggestion of the Council of Europe and the Croatian State Archives speaker has accepted to deliver a paper on *Archives of Yugoslavia archival records – subject of archival disputes and its consultation* for the international archival conference held at Dubrovnik.

Paper covers following items: Organization of archival service in the Federal Republic of Yugoslavia; Basis of Law on archival records of the Federal Republic of Yugoslavia (Federation); Present preservation and orderliness of the Archives of Yugoslavia archival records; Succession of archival records; Activities of the Archives of Yugoslavia, Consultation of archival records; Starting basis for resolving the issue of "SFRJ state archival records" succession. Respecting allowed extend of paper, speaker has tried, in brief outline, to clarify issues related to the paper topic, using above- mentioned items.

States presented in the paper are primarily based on legislative that regulates organization and jurisdiction of the Federal Republic of Yugoslavia archival institutions, and also on world and domestic archival theory and practice.

Translated by Živana Hedžbeli